

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 104–106 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence.
Chapters 104–106

CIV SKYRIUS

KAD BURTININKAI BURTUS DARO PASITELKĘ
NE VIEN DANGAUS KŪNŲ ĮTAKĄ

- [1] Tačiau kai kurie teigė, kad burtininkavimo menais daromi stebuklai atliekami pasitelkus ne kokias nors dvasines substancijas, bet dangaus kūnų galią. Atrodo, jog tai patvirtina faktas, kad tuos burtus darantys atsižvelgia į žvaigždžių išsidėstymą. Be to, jie pasitelkia tam tikrus augalus ir kitus kūniškus, materialius daiktus, kad tarsi jais naudodamiesi, paruoštų žemesniąją materiją priimti dangaus galios poveikį.
- [2] Tačiau tai aiškiai prieštarauja faktams. Mat jau įrodyta¹, kad iš jokių kūniškų pradmenų neįmanoma padaryti intelekto, todėl jokia dangaus kūno galia negali būti intelekto prigimčiai būdingų padarinių priežastimi. Tačiau burtininkaujant pasitaiko tai, kas būdinga tik protingai prigimčiai: juk iš burtininkų gaunami atsakymai į klausimus apie pavogtus daiktus ir panašius dalykus, o tai įmanoma tik veikiant intelektui. Todėl teiginys, kad burtai daromi pasitelkus vien tik dangaus kūnų galią, nėra teisingas.
- [3] Be to. Pati kalba yra protingai prigimčiai būdingas aktas. O per minėtus stebuklus žmonėms pasirodo kalbančios ir apie įvairius dalykus svarstančios būtybės.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, burtininkavimas, menai, dangaus kūnai, intelektinės substancijos.
KEY WORDS: Thomas Aquinas, *Summa Contra Gentiles*, magic, arts, celestial bodies, intellectual substances.

Todėl neįmanoma, kad taip galėtų atsitikti vien tik dėl dangaus kūnų galios veikimo.

- [4] Bet jei kas nors sakytų, kad tie nuostabūs reiškiniai patiriami ne išorinėmis jauslėmis, o tik vaizduotėje, tai tas teiginys pirmiausia neatrodytų teisingas. Juk įsivaizduojamos formos kam nors gali pasirodyti kaip tikri daiktai tik tuo atveju, kai jo išorinės jauslės nustoja veikusios, nes vaizdiniai suvokiami kaip tikri daiktai tik tada, kai būna supančiotos skiriamosios jutimo galios.

Tačiau tuos pokalbius ir vaizdinius patiria žmonės, laisvai besinaudojantys savo išorinėmis jauslėmis. Todėl neįmanoma, kad tie regimi arba girdimi reiškiniai būtų susiję vien tik su vaizduote.

- [5] Toliau, iš jokios įsivaizduojamos formos asmuo negali gauti intelektualio pažinimo, aukštesnio, negu leidžia įgimtos arba įgytos jo intelekto galios. Tai akivaizdu net ir atveju sapnų, rodančių kai kuriuos ateities įvykius, tačiau ne kiekvienas juos matantis supranta, ką jie reiškia. Tačiau iš tų reginių ir kalbų, atsirandančių dėl burtininkų veiklos, žmonės neretai gauna tam tikrų jų intelekto galias praplečiančių žinių: pavyzdžiui, apie paslėptus lobius, pavogtus daiktus, o kartais net apie teisingus atsakymus į mokslo klausimus. Vadinasi, reikia daryti išvadą, kad tie vaizdiniai ir kalbos nėra vien tik vaizduotės dariniai ir kad jie žmogaus vaizduotėje atsiranda dėl kokio nors aukštesniojo intelekto galios veikimo, tais vaizdiniais žmogus atvedamas prie tokio pažinimo, ir kad jie neatsiranda vien tik dėl dangaus kūnų galios veikimo.
- [6] Dar. Tai, kas įvyksta dėl dangaus kūnų veiklos, yra natūralūs dariniai, nes natūralios yra tos formos, kurių atsiradimo čia, apačioje, priežastis yra dangaus kūnų galia. Todėl tai, kas jokiam daiktui nėra natūralu, negali įvykti dėl dangaus kūnų galios. Tačiau kalbama, kad tokie dalykai vyksta minėtoje burtininkų veikloje: pavyzdžiui, žmonės pasakoja, kad vienam žmogui atsidaro visos durys, o kitas tampa nematomas ir daug kitų panašių dalykų atsitinka. Vadinasi, neįmanoma, kad tai įvyktų dėl dangaus galių veikimo.
- [7] Toliau. Kad ir kas vėlesnio dangaus kūnų galia kam nors suteikiama, jam suteikiama ir tai, kas yra ankstesnio. Tačiau gebėjimas judėti reiškia sielos turėjimą, nes turintiems sielą būdinga patiems save judinti. Todėl neįmanoma, kad dėl dangaus kūnų galios poveikio kas nors, neturintis sielos, pats save judintų. Tačiau pasakojama, kad burtininkai savo menu padaro taip, jog statula pati save judina arba balsu prabyla. Todėl neįmanoma, kad burtų meno padarinys atsirastų dėl dangaus galios poveikio.
- [8] O jeigu kas nors sakytų, kad dangaus kūnų galia tai statulai suteikiamas tam tikras gyvybės pradai, tai šitai nėra įmanoma, nes visose gyvose būtybėse gyvybės pradai yra substancinė forma: juk gyventi, pasak Filosofo traktato *Apie sielą* antrosios knygos², reiškia būti gyvam. Tačiau niekas negali priimti jokios naujos substancinės formos pirma nepraradęs ankstesnės formos, nes vieno atsiradimas yra kito iširimasis. Tačiau liejant skulptūrą, substancinė forma ne

atimama, o tik transformuojama pakeičiant vario apipavidalinimą (kuris yra ne esminis, o tik atsitiktinis dalykas), bet paliekant tą pačią vario formą. Todėl neįmanoma jokiai statulai suteikti jokio gyvybės prado.

- [9] Dar. Jeigu kas nors yra judinamas gyvybės pradų, tai būtina, kad jis turėtų jutimo arba proto galią, nes judintojas yra jutimas arba protavimas. Tačiau atsirandančiuose ir išnykstančiuose esiniuose proto nėra ten, kur nėra jutimo. O jutimo negali būti ten, kur nėra lietimą pojūčio, kaip kad jo nėra ten, kur nėra deramai sutvarkyto jutimo organo. Tačiau tokio negali būti nei akmenyje, nei vaške, nei metale, iš kurio išlieta statula. Taigi neįmanoma, kad kokios nors statulos būtų gyvybės pradų judinamos.
- [10] Toliau. Tobulas gyvas būtybės gimdo ne tik dangaus galia, bet jos atsiranda iš sėklos: juk žmogų gimdo žmogus ir saulė. O tos gyvos būtybės, kurios atsiranda ne iš sėklų, o vien dėl dangaus galios veikimo, gimsta iš puvėsių ir yra visų gyvūnų prasčiausios. Tad jeigu vien tik dangaus galia statuloms būtų suteikiamas gyvybės pradų, kuriuo jos save judintų, tai tos statulos turėtų būti visų gyvų būtybių prasčiausios. Bet tai negali būti tiesa, nes jeigu jos veiktų vidiniu gyvybės pradų, tai tame veikime pasireikštų kilniosios galios, kai statulos atsako į klausimus apie slaptus dalykus. Todėl neįmanoma, kad jos veiktų arba būtų judinamos gyvybės pradų.
- [11] Taip pat. Natūralūs dariniai dėl dangaus kūnų galios veikimo atsiranda ir be meno. Taigi jeigu kas nors pasitelkia meną, kad padarytų rupūžes ar ką nors panašaus, tai juk atsitinka ir taip, kad rupūžės atsiranda ir be jokio meno. Tad jeigu dangaus kūnų galia kurioms nors statuloms juodoji magija suteiktų gyvybės pradų, tai tokios pat statulos atsirastų ir be jokio meno. Tačiau tokių dalykų nepasitaiko. Todėl akivaizdu, kad tos statulos neturi gyvybės prado ir nėra judinamos dangaus kūno galia.
- [12] Tuo paneigiamas požiūris Hermio, kuris, pasak Augustino traktato *Apie Dievo valstybę*, šitaip teigė: *Kaip Dievas yra dangaus dievų kūrėjas, taip žmogus yra šventovėse esančių ir žmonių artumu patenkintų dievų kūrėjas; statulų, sakau, gyvų, jausmo ir dvasios pilnų, darančių daugybę nuostabių dalykų; statulų, numatančių ateities įvykius ir sapnais apie juos pasakojančių bei pranašaujančių apie daugybę kitų dalykų, žmonėms jėgas atimančių ir juos gydančių, liūdesį ir džiaugsmą jiems pagal nuopelnus teikiančių*³.
- [13] Šis požiūris ir dieviškuoju autoritetu paneigiamas. Mat Psalmyne rašoma: *Tautų stabai yra iš sidabro ir aukso, – žmogaus rankų darbas. Turi jie burnas, bet nekalba, turi akis, bet nemato. Turi jie ausis, bet negirdi, – net alsavimo nėra jų burnose* (Ps 135, 15–17).
- [14] Bet atrodo, jog nedera teigti, kad minėtuose dalykuose visiškai negali pasireikšti jokia, iš dangaus kūnų galios veikimo kylanti galia. Tačiau ji gali pasireikšti tik tuose dariniuose, kuriuos žemiškieji kūnai gali daryti dangaus kūnų galia.

CV SKYRIUS

IŠ KUR KYLA BURTŲ VEIKSMINGUMAS

- [1] Tačiau dar reikia iširti, iš kur burtininkavimo menai semiasi veiksmingumo. Tai galima lengvai padaryti sutelkus dėmesį į jų veikimo būdą.
- [2] Mat savo veikloje siekdami tam tikrų padarinių, jie naudojami tam tikrais reikšmingais žodžiais. Tačiau žodis tiek, kiek jis ką nors reiškia, gauna savo galią iš kokio nors intelekto: arba iš jį sakančio intelekto, arba iš to intelekto, kuriam jis sakomas. Jeigu iš jį sakančio intelekto (tarsi koks nors intelektas būtų tokios galios, kad savo supratimu galėtų būti daikto priežastimi), tai tą supratimą išreikšdamas žodžiu galėtų tam tikru būdu parodyti padarinius. Bet jeigu iš intelekto, kuriam tas žodis sakomas, tai sau galią gautų taip, kad intelekto priimta žodžio reikšmė klausytojas būtų skatinamas ką nors daryti. Tačiau negalima teigti, kad tie burtininkų ištarti reikšmingi žodžiai veiksmingumo gauna iš juos tariančiojo intelekto. Mat, kadangi galia yra esmės palydovas, galios įvairovė parodo esminių pradų įvairovę. Tačiau intelektas visiems žmonėms priklauso taip, kad daiktai yra jo supratimo priežastis labiau, negu jis gali būti daiktų priežastimi. Tad jeigu egzistuočių tokie žmonės, kurie, žodžiais išreikšdami savo intelekto sampratą, keistų daiktus, tai jie priklausytų kitai rūšiai ir žmonėmis būtų vadinami kita prasme.
- [3] Toliau. Darymo galia įgyjama ne mokslu, o tik žinojimu, ką daryti. Tačiau kai kurie išmoka atlikti tuos magiškus veiksmus. Vadinasi, tuos darinius jie padaro ne kokia nors galia, o tik žinojimu.
- [4] Jeigu kas nors sakytų, jog tie žmonės dėl savo prigimties minėtą galią iš žvaigždžių gauna taip, kad visus kitus, kurie iš prigimties jos neturi ir toje burtininkavimo veikloje negali būti veiksmingi, galėtų mokyti. Į tai pirmiausia reikėtų atsakyti, jog dangaus kūnai jokios įtakos intelektui negali turėti, kaip tai jau buvo minėta⁴. Vadinasi, iš žvaigždžių galios intelektas negali gauti tokios galios, kad žodžiu išreikšdamas savo sampratą darytų kokį nors padarinį.
- [5] O jeigu sakytų, kad sakant reikšmingus žodžius, veikia ir vaizduotė, kuriai dangaus kūnai gali daryti įtaką, nes ji veikia kūnišku organu, – tai šitai negali būti teisinga visiems tais menais pasiekiamiems dariniams. Mat jau parodyta, kad neįmanoma visus tuos rezultatus pasiekti žvaigždžių galia. Vadinasi, niekas negali iš žvaigždžių galios gauti tokios galios, kad pasiektų tuos rezultatus.
- [6] Todėl reikia daryti išvadą, kad tie rezultatai pasiekiami koku nors intelektu, kuriam skiriama tuos žodžius tariančiojo kalba. Tai patvirtina faktas, jog tie burtininko vartojami reikšmingi žodžiai yra raginimai, maldavimai, prisiekinėjimai arba net ir įsakinėjimai, darantys įspūdį, kad vienas žmogus kalbasi su kitu.
- [7] Taip pat. Demonstruojant tuos menus, naudojami tam tikri simboliai ir figūros. Tačiau figūra nėra nei veikimo, nei poveikio patyrimo pradas, antraip matematinės figūros būtų aktyvios ir pasyvios. Todėl jokiomis matematinėmis figūromis

negalima materijos taip sutvarkyti, kad ji priimtų kokį nors natūralų padarinį. Vadinas, burtininkai figūromis nesinaudoja kaip materijos sutvarkymo priemonėmis. Tad reikia daryti išvadą, jog naudojasi jomis tik kaip ženklais, nes jokios trečios galimybės neduota. O ženklais naudojamės tik bendravimui su kitomis protingomis būtybėmis. Vadinas, burtininkavimo menai savo veiksmingumą gauna iš kitos protingos būtybės, kuriai skirta burtininko kalba.

- [8] O jeigu kas nors sakytų, kad tam tikros figūros būdingos kai kuriems dangaus kūnams ir kad tomis figūromis žemesnieji kūnai skiriami priimti dangaus kūnų poveikį, tai, atrodo, kalbėtų neprotingai. Mat koks nors poveikio priėmėjas veikiančiojo poveikio priėmimui paskiriamas tik todėl, kad yra galimybėje. Todėl tik tie dalykai, dėl kurių jie tam tikru būdu yra galimybėje, paruošia priimti ypatingą poveikį. Tačiau figūros neparuošia materijos, kad ji būtų galimybėje priimti kokią nors formą, nes figūra, kadangi ji yra tam tikras matematinis objektas, savo esme yra atsieta nuo visos materijos ir juntamų daiktų formos. Todėl figūromis ir simboliais joks kūnas neparuošiamas priimti kokį nors dangaus kūno poveikį.
- [9] Be to. Tam tikros figūros dangaus kūnams priskiriamos kaip jų veiklos padariniai, nes dangaus kūnai yra žemesniųjų daiktų figūrų priešastys. Tačiau minėti menai simboliais arba figūromis naudojasi ne kaip dangaus kūnų padariniais, o kaip menais veikiančių žmonių padariniais. Todėl figūrų priskyrimas kuriems nors dangaus kūnams, atrodo, neturi reikšmės.
- [10] Taip pat. Figūromis, kaip jau parodyta, materija niekaip neparuošiama priimti formą. Todėl tie kūnai, kuriems tos figūros išpaustos, dangaus poveikį gali patirti lygiai taip pat, kaip ir visi kiti tos pačios rūšies kūnai. Tačiau tas, kuris veikia tik viename iš daugelio vienodai paruoštų ir į jį panašumų turinčių objektų, veikia ne natūraliu būtinumu, o pasirinkimu. Tad akivaizdu, kad tie menai, naudojantys figūras, kad pasiektų tam tikrų rezultatų, veiksmingumo gauna ne iš kurio nors prigimtini veikiančio veiksnio, o iš kokios nors intelekto veikiančios substancijos.
- [11] Tą patį sako pats tokioms figūroms priskiriamas vardas, simboliais jas vadinant, nes simbolis yra ženklas. Tuo leidžiama suprasti, jog tomis figūromis naudojama tik kaip kuriai nors protingai būtybei rodomais ženklais.
- [12] Bet kadangi figūros yra tarsi dirbtinių objektų rūšinės formos, tai kas nors gali sakyti, kad niekas netrukdo atsirasti tokiai figūrai, kuri dėl tam tikros dangiškos galios įtakos objekto atvaizdui teiktų rūšį ne kaip figūra, o kaip dirbtinių objektų rūšiavimo priešastis, gaunanti iš žvaigždžių sau galią. Tačiau apie atvaizduose įrašytas raides ir kitus simbolius negalima pasakyti nieko, išskyrus tai, kad jie yra ženklai. Todėl jie skirti ne kam nors kitam, o tik kuriam nors intelektui. Šią išvadą patvirtina aukojimai, prostracijos ir kiti panašiai naudojami dalykai, negalintys būti niekuo kitu, išskyrus kuriai nors protingai prigimčiai rodomais pagarbos ženklais.

CVI SKYRIUS

KAD INTELEKTINĖ SUBSTANCIJA, TEIKIANTI BURTAMS
VEIKSMINGUMO, MORALĖS POŽIŪRIU NĖRA GERA

- [1] Toliau reikia iširti, kokia yra prigimtis tos intelektualinės substancijos, kurios galia daromi burtai.
- [2] Ir pirmiausia pasirodo, kad ji nėra nei gera, nei pagyrimo verta, nes teikia globą tam, kas dorybei priešinga, o tai nebūdinga jokiam gerai sutvarkytam intelektui. Tačiau būtent tai atsitinka minėtų menų praktikoje: juk daugeliu atvejų jie talkina svetimavimui, vagystei, žmogžudystei ir kitoms panašioms piktadarybėms; todėl tais menais besinaudojantys vadinami piktadariais. Taigi toji intelektualinė prigimtis, kuria remiasi minėti menai, moralės požiūriu nėra gerai sutvarkyta.
- [3] Taip pat. Moralės požiūriu gerai sutvarkytas intelektas negali būti ir talkinti niekšams, o ne geriausiems vyrams. Tačiau minėtais menais naudojasi daugybė nedorų žmonių. Vadinasi, ta intelektualinė prigimtis, kuria naudojasi ir iš kurios veiksmingumo gauna minėti menai, nėra doros požiūriu gerai sutvarkyta.
- [4] Dar. Gerai sutvarkytam intelektui būdinga nukreipti žmones į tikrąsias žmogaus gėrybes, proto gėrybes. O nuo jų atitraukti, viliojant kuriomis nors menkesnėmis gėrybėmis, būdinga netinkamai sutvarkytam intelektui. Tačiau minėti menai žmones priartina ne prie kokių nors proto gėrybių, tai yra prie mokslo ir dorybių, bet prie tam tikrų menkesnių gėrybių, tokių kaip pavogtų daiktų atradimas, piktadarių sulaikymas ir kitų panašių. Vadinasi, tos intelektualinės substancijos, kuriomis minėti menai naudojasi, nėra doros požiūriu gerai sutvarkyti.
- [5] Toliau. Minėtų menų praktikoje pastebima tam tikra apgaulė ir neprotingumas, nes tie menai reikalauja, kad juos praktikuotų lytinio geismo neužvaldytas žmogus, tačiau jie patys dažnai yra naudojami neleistinam sanguliavimui pradėti. Bet gerai sutvarkytame intelektualėje nėra nieko neprotingo ir jam pačiam priešingo. Vadinasi, minėti menai nesinaudoja doros požiūriu gerai sutvarkyto intelekto globa.
- [6] Be to. Gerai sutvarkyto intelekto neturi tas, kuris, atlikdamas kokią nors piktadarybę, stengiasi padėti kam nors kitam. Bet kaip tik taip tuose menuose atsitinka: juk skaitome, kad kai kurie juos praktikuojantys žudo nekaltus vaikus. Vadinasi, nėra geri tie intelektai, kuriems padedant tokie dalykai atsitinka.
- [7] Taip pat. Tikrasis intelekto gėris yra tiesa. Ir kadangi geram būdinga vesti į gėrį, tai atrodo, kad kiekvienas gerai sutvarkytas intelektas kitus veda į tiesą. Tačiau burtininkai savo veiksmais iš žmonių tyčiojasi ir juos mulkina. Todėl intelektas, kuriuo jie naudojasi, nėra gerai sutvarkytas moralės požiūriu.
- [8] Dar. Gerai sutvarkytą intelektą traukia jį džiuginanti tiesa, o ne melas. Tačiau burtininkai savo užkeikimuose naudojasi tam tikrais melais, kuriais pritraukia tuos, kurių pagalba naudojasi: mat jie grasina tam tikrais neįmanomais dalykais, pavyzdžiui, tuo, kad jeigu tas, kurio šaukiamasi, nesuteiks pagalbos, tai jo besišaukiantis burtininkas suskaldys dangų arba žvaigždes numes žemėn, kaip

apie tai pasakoja Porfirijus laiške Anebontui⁵. Todė neatrodo, kad tos intelektinės substancijos, kurių padedami burtininkai atlieka savo veiksmus, turėtų gerai sutvarkytą intelektą.

- [9] Toliau. Neatrodo, kad gerai sutvarkytą intelektą turi tas, kuris, jeigu jis būtų aukštesnis, tarsi žemesnis paklūstų įsakinėjančiam; arba, būdamas žemesnis, leistų savęs maldauti taip, tarsi būtų aukštesnis. Tačiau burtininkai šaukiasi tų, kurių pagalba naudojasi, maldaudami taip, tarsi tie būtų už juos aukštesni, tačiau, pastariesiems prisiartinus, įsakinėja jiems taip, tarsi jie būtų žemesni. Todėl atrodo, kad jų intelektas nėra gerai sutvarkytas.
- [10] Tuo paneigiama klaida pagonių, kurie tuos magiškus veiksmus dievams priskirdavo.

Literatūra ir nuorodos

¹ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas, *Logos* 76, 2013, sk. 84, p. 101–104.

² Aristotelis, *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė V. Sezemanas. Cit iš: Aristotelis, *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 354 (415b 13).

³ S. Aurelii Augustini, *De civitate Dei*, VIII, 23.

J. P. Migne, PL 41, p. 247–248. Prieiga per internetą: <http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Civitate_Dei_MLT.pdf>.

⁴ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 76, 2013, sk. 84, p. 101–104.

⁵ S. Aurelii Augustini, *De civitate Dei* X, 11, p. 290.

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.